

ПОПУЛЯРНА ЗЕМЛЕДЪЛСКА БИБЛИОТЕКА

СЕЛСКО СТОПАНСТВО



Редактиратъ:
Г. С. Клебаровъ и М. Стоевъ.

Отгледването на мака

отъ БИБЛИОТЕКА

Ив. Странски

Доцентъ при Агрономическия
Факултетъ при Университета.

(Съ 5 фигури въ текста).

КНИЖКА

37

Книгоиздателство
АГРАРИЯ — СОФИЯ

ЦѢНА

4.50

Излѣзли отъ печатъ книжки:

	Цѣна
Книжка 1. Потрѣбни ли сж на земледѣльца знания по земледѣлие? Отъ П. Дичевъ	1'60
Книжка 2. Какъ трѣбва да уреди земледѣлецътъ стопанството си, за да бжде то доходно? (още не излѣзла)	—
Книжка 3. Какъ да запазимъ влагата въ почвата? Отъ Ив. Ивановъ	1'80
Книжка 4. Какво трѣбва да знае земледѣлецътъ при развъждането и отгледването на добитъка? Отъ Г. С. Хлѣбаровъ	2'—
Книжка 5. Крѣмното цвекло, неговото отгледване, запазване и използуване. Отъ Хр. Н. Моневъ	1'60
Книжка 6. Какъ да направя добитъка си по-доходень? Отъ М. Стоевъ (Второ издание)	4'—
Книжка 7. Изборъ на прѣчки за ново лозе и посаждането имъ. Отъ Д. Бѣчваровъ. (Второ издание)	2'80
Книжка 8. Какъ да уреда овоцната си градина? Отъ В. Георгиевъ. (Второ издание)	2'80
Книжка 9. Какво трѣбва да знае земледѣлецътъ прѣди да почне да строи сгради въ стопанството си? Отъ инженеръ Т. Поптошевъ и Г. С. Хлѣбаровъ, агрономъ	1'80
Книжка 10. Какъ се поправятъ развалени вина? Отъ Д. Овчаровъ. (Второ издание)	1'80
Книжка 11. Зименъ и пролѣтенъ фий. Отъ Юрданъ Илийчевъ	1'60
Книжка 12. Разумно развъждане, отгледване и хранене на домашнитѣ птици. Отъ П. Габровски. (Второ допълнено издание)	5'—
Книжка 13. Какъ да си направя ново лозе? Отъ Н. Недѣлчевъ. (Второ издание)	3'—
Книжка 14. Какъ мога да добия отъ пчелитѣ си по-голямъ доходъ? (Второ прѣработено и допълнено издание) Отъ Д. Стояновъ	6'—
Книжка 15. Какви орждия и машини трѣбва да си набави земледѣлецътъ? (Нагласяване, употребление и затазване). Отъ инженеръ Р. П. Василевъ	2'30
Книжка 16. Какъ да основенъ въ нашето село скотовѣдно дружество? Отъ М. Стоевъ	2'20
Книжка 17. Засаждане и отгледване овоцни дръвчета въ двора. Отъ В. Стрибърни	2'20

(Слѣдва на вжтрѣшната страна на задната корица).

Популярна Земледѣлска Библиотека „Селско Стопанство“.

УН. библиотека
ПЛОВДИВ

Книжка 37.

ИНА, № 2638

1946

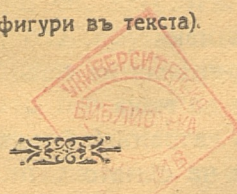
ОТГЛЕДВАНЕТО НА МАКА

Отъ

Ив. Странски

Доцентъ при Агрономическия Факултетъ
на Университета.

(Съ 5 фигури въ текста).



Книгоиздателство „Агрария“

София, ул. Вазовъ 1.

Съдържание.

	Стр.
Разнообразието въ земледѣлското стопанство	3
Значението на мака	6
Описание на мака	7
Разпространение на мака	10
Избиране на мѣсто за мака	12
Приготвяне на почвата	16
Врѣме за сѣенето	18
Изборъ на сѣмето	20
Начинъ на сѣенето	21
Редово сѣене на мака	23
Поникване и развитие на мака	26
Копанъ	29
Моравиятъ макъ	35
Цвѣтене и зрѣене на мака	37
Обрѣзване на мака	38
Маковиятъ катранъ (афионъ)	43
Прибиране на сѣмето	45
Приходъ отъ мака	48

✓ № 339

Отгледването на мака.

Разнообразието въ земледѣлското стопанство.

Нѣма поминѣкъ по-изложенъ на случая отъ земледѣлието. Земледѣлецътъ винаги може да очаква моръ по добитѣка, суша, градъ. Не зависи отъ него да не допусне тѣзи неканени гости. Затова той нагласява така стопанскитѣ си работи, че лошиятъ случай, ако такъвъ стане, да не засѣгне цѣлото му стопанство, та да не отиде всичкиятъ му трудъ на вѣтъра.

Отъ тукъ иде нуждата да има повече разнообразие въ земледѣлското стопанство. Така че, ако отъ едно послѣдва загуба, отъ друго ще има печалба, или едното ако донесе малка печалба, другото ще донесе повече.

Разнообразието помага и за правилното разпрѣдѣляне на труда въ стопанството и позволява да се извърши една работа тогава, когато другата е вече свършена.

Разнообразието въ отглежданитѣ растения подобрява и качеството на поч-

вата, защото едни растения търсят съ коренитѣ си една храна, а други — друга. Едни растения се изскубватъ отъ нивата заедно съ коренитѣ си и не оставятъ нищо въ почвата, други я наторяватъ съ изобилнитѣ си остатъци. Едни растения се окопаватъ прѣзъ врѣме на растенето имъ и оставятъ слѣдъ себе си нивата чиста отъ бурени и почвата рохкава и влажна, а други, отъ посѣването до жътвата, се прѣдоставятъ сами на себе си и слѣдъ тѣхъ нивата е изпълнена съ сѣмена отъ бурени, а почвата остава твърда и суха.

Сѣвернитѣ народи не могатъ да иматъ голѣмо разнообразие въ полското си земледѣлие, — ръжъ и овесъ, това сж главнитѣ имъ растения, които тѣ отглеждатъ. И понежъ нивитѣ се изтощаватъ само отъ постоянното сѣене на тѣзи почти еднакви по свойствата си растения, хората тамъ сж принудени да оставятъ всѣка третя година полетата си за угаръ. Ръжъ, овесъ, угаръ — така редятъ сѣвернитѣ народи сѣитбитѣ на нивитѣ си, това имъ е сѣитбообръщенето.

Това е добръ, но се губи една грейта отъ нивитѣ напраздно. Докато населението е рѣдко, това не се усѣща, но щомъ хората въ една мѣстность се размножатъ, хлѣбътъ почва да не стига и трѣбва да се търси друга леснина. Явяватъ се и свободни хора, на които трѣбва да се намѣри работа. Затова почватъ да сѣятъ ленъ, картофи, детелина. Но изборътъ тамъ не е голѣмъ.

Ние, южнитѣ народи, сме повече разгалени отъ природата. Колко разнообразие имаме само въ житнитѣ растения! Пшеница, ръжъ, ечмикъ, овесъ, просо, оризъ и, като окопно — царевица.

Казахме вече, че не е добръ да сѣемъ една нива все съ растения, които иматъ еднакви свойства и които взематъ еднаква храна отъ почвата. Затова на много мѣста сж въведени нови растения. Такова напр. е цвеклото, което изисква копанъ, значи, оставя слѣдъ себе си нивата много чиста и като че ли угарена. Лошото на цвеклото е това, обаче, че то може да се сѣе само тамъ, дѣто има захарна фабрика, защото само на нея то може да се похарчи.

Значението на мака.

Земледѣлцитѣ въ Македония сж щастливи, че иматъ едно растение, което прадѣдитѣ имъ сж прѣнесли отъ Мала Азия, отъ Анадола. То е макътъ или както още го наричатъ „афионътъ“.

Както и да погледне човѣкъ, това е едно прѣкрасно растение за земледѣлеца въ онѣзи страни, дѣто климатътъ позволява отглеждането му.

Прѣди всичко, то се отличава силно отъ житата, значи и храната, която черпи отъ почвата, не е досущъ сжща, както у тѣхъ.

Второ, това е окопно растение, значи, то спомага за очистване нивата отъ плевели и я оставя рохкава и влажна: все едно, като че ли е угарена.

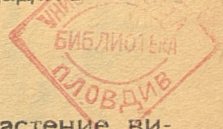
Трето, макътъ поглъща голѣма частъ отъ свободния трудъ на земледѣлеца и сѣмейството му съ копанята, рѣзането, обирането на катраня, очукването на главитѣ и пр. Той дава възможностъ да се използва и евтиния трудъ на разни чергари, цигани, бѣдното градско и селско население и т. н.

Четвърто, опасността отъ суша за мака се намалява, защото той може да се сѣе на есень, като зимнина, и на пролѣтъ той е вече добръ укорененъ и може съ коренитѣ си да смучи влага отъ долнитѣ пластове на почвата, ако и да настѣпи суша.

Пето, макътъ дава добъръ приходъ, защото отъ 1½—2 кгр. катранъ сега може да се получи най-малко по 300 лева за килограмъ и отъ 60—80 кгр. сѣме по 10 лева или всичко 1000—1500 лв. отъ декаръ, когато нашитѣ растения никога не могатъ да дадатъ този приходъ.

Описание на мака.

Макътъ е едногодишно растение, високо около 1 метъръ, съ едри цвѣтове, обогрени различно: бѣло, червено, мораво. Този макъ, за който е дума въ нашата книжка, е бѣлоцвѣтящъ, съ 4 бѣли вѣнечни листа, които при основата си иматъ червеникаво тъмно пятно. Близалцето на пестика е звѣздообразно съ 8 до 12 лжча, тичинковитѣ нишки сж разширени къмъ върха. Пло-



-дътъ е овална или топчеста кутийка, която по-често се нарича главичка. Вжтрѣ тя е раздѣ-



Фиг. 1. — Питоменъ (бѣлоцвѣ-
тащъ) макъ. Отъ лѣво горѣ плъка
вечеръ рѣди разцвѣтането,
долу главичка.

рѣ тя е раздѣ-
лена съ не-
пълни прѣ-
градки, по-
стѣнитѣ на
които сж при-
крѣпени мно-
гобройнитѣ
дребни сѣ-
менца, грапа-
ви и като че
ли покрити
съ мрѣжа по
повърхность-
та си. Една
добрѣ разви-
та макова гла-
вичка, спо-
редъ прѣсмѣ-
танията ни,
сдържа око-
ло 15—20 хи-
ляди сѣмен-
ца. Тѣ сж тол-
кова леки, че

хиллядата тежатъ по-малко отъ по-
ловинѣ грамъ (около 0.4 гр.). За да се



Фиг. 2. — Дивъ (червеноцвѣтащъ) макъ. 1 — частъ
отъ растението съ цвѣтъ; 2 — плодъ; 3 — плодъ въ
напрѣченъ разрѣзъ.

направи разлика между питомния бѣ-
лоцвѣтащъ (*Papaver somniferum*) и ди-

вия червеноцвѣтящъ (*Parayer rhoeas*) макъ, даваме рисункитѣ на единия и другия (фиг. 1 и 2).

Различнитѣ сортове макъ се отличаватъ не само по шарката на цвѣтоветѣ, но и по направата на сѣменнитѣ кутийки — главички. У едни, при узрѣване, въ горнята частъ на главичкитѣ подъ близалцето се образуватъ малки дупчици, прѣзъ които, при поклащане отъ вѣтъра или отъ други причини, изкачатъ сѣмената. Това сж открититѣ макове. Други пъкъ иматъ главички безъ дупчици, безъ изходъ за сѣмето. Тѣ сж закрити макове. Къмъ тѣхъ се отнася описваниятъ отъ насъ бѣлъ макъ. Той е за прѣдпочитане, защото не става разпиляване на сѣмето, което може да се извади, само като се разтрошатъ маковитѣ главички.

Разпространение на мака.

Изобщо макътъ се отглежда въ цѣла Европа, а не само у насъ и въ Мала Азия. Обаче, въ европейскитѣ страни, особено въ сѣвернитѣ, той се отглежда само заради сѣмето, което тамъ е обик-

новено синьо, мораво, тъмно и се употребява въ ястието — за сладки работи, за посипване хлѣба отгорѣ и пр. Масло отъ него вадятъ въ по-ограничено количество. Когато отъ бѣлия макъ, който се развѣжда въ Македония, се приготвя доброкачественъ, годенъ за ядене, шарланъ, — растително масло, което на пазаря се харчи и за правене бои за рисуване. Вънъ отъ това, както споменахме, въ Македония особено важенъ приходъ дава катранътъ (афионътъ), който се добива отъ мака.

Макътъ се отглежда въ 13 околии на Македония: Кумановска околия, като закача малко и Бояновска, Кратовска, Криво-Паланска, Скопска, Велешка, Св. Николска, Щипска, Кочанска, Радовишка, Царево-Селска и разположенитѣ по границата ѝ села отъ Пехчевска околия, слѣдъ това въ околитѣ Неготинска, Дойранска, Гевгелийска, Кавадарска и Прилѣпска. Първенство между всички околии държи Велешката. Въ значителна степенъ макъ се отглежда и въ Струмишко, Петришко, Мелнишко и Сърско.

Въ останалитѣ мѣста на България добръ би расълъ въ Хасковско, Харманлийско, Борисовградско, Пловдивско, Чирпанско, Старо-Загорско, Ново-Загорско, Айтоско, Карнобатско, Бургаско и Анхиалско, т. е. почти въ цѣла Южна-България. Розовата долина съ мекия си, топълъ климатъ би по-срѣщнала добръ мака. Въ запазенитѣ мѣста на Сѣверна-България, дѣто вирѣе лозата, особено въ Плѣвенско, макътъ сжщо би могълъ да се отглежда съ извѣстенъ успѣхъ. Мѣстности, изложени на силни, особено студени вѣтрове, трѣбва да се избѣгватъ, защото зимѣ снѣгътъ не се задържа по нивитѣ и макътъ лесно измръзва, а лѣгтѣ, слѣдъ рѣзането, катранътъ окапва или се прѣсушава извѣнмѣрно.

Избиране на мѣсто за мака.

Щомъ сме се убѣдили и рѣшили да сѣемъ макъ въ стопанството си, трѣбва да му подиримъ и мѣсто. Прѣди всичко, ще кажемъ, че пѣськливитѣ, камениститѣ и тежкитѣ глинести почви не сж за мака. Той не бива да се сѣе на бѣд-

ни ниви. За да имаме успѣхъ и да не се отчаемъ отъ това доходно растение, трѣбва да помнимъ, че за него е необходимо да отдѣлимъ най-силната си нива — или природно силната, или добръ наторената. По никой начинъ, обаче, не бива да торимъ нивата въ сжщата година, когато искаме да я сѣемъ съ макъ. На прѣсноторена нива той ще развие много листа, ще цѣвти и връзва цѣла пролѣтъ и ще ни попрѣчи на едноврѣменното рѣзване и беритба. Освѣчъ това, многото листа ще харчатъ и много влага, а пъкъ съ дъждоветѣ прѣзъ лѣтото ние не сме добръ: страдаме много отъ суша.

Затова ще сѣемъ мака на ниви, които сме торили една година по-рано. Най-доброто мѣсто за мака е торената или неторена, но силна угаръ; слѣдъ това идатъ бостанитѣ, конопищата, нивитѣ, освободени отъ картофи, и пр. На трето мѣсто ще дойдатъ нивитѣ, които сж били сѣти съ фий или фиева смѣсь (фий съ овесъ) и най-послѣ торенитѣ зимници, напр. торената пшеница.

Щомъ стана дума, слѣдъ кое растение да сѣемъ мака, да разгледаме и кое растение е най-добриятъ му наслѣдникъ. Макъ слѣдъ макъ не бива да се сѣе по никой начинъ. Понататъкъ ще видимъ, че той има много врагове. Много болести се вѣдятъ по него: яде го и гжсеница, поразява го и манѫ, нападатъ го и насѣкоми. Ако години подъ редъ сѣемъ макъ на една и сжща нива, винаги тѣзи болести и неприятели се загнѣздватъ въ самата нива, заразяватъ я. И, щомъ сѣемъ на такава заражена нива макъ, още до като е младъ, той се поболѣва и става хилавъ, неджгавъ. Такъвъ макъ е по-добръ да се заоре. Напусто е да се трудимъ за отглеждането му, особено ако годината се случи лоша за земледѣлието. Прѣзъ 1917 г. въ Македония маковетъ бѣха много пострадали. Случи се топла зима. Макътъ избуя, още прѣзъ декември пусна стѣбло. Слѣдъ това, настѣпиха студове и мразъ удари развититъ се растения. Слабостъта имъ се усили още повече отъ сушавитъ пролѣтъ и лѣто. Слабитъ посѣви се нападнаха отъ цѣла

редица болести и на края макътъ не даде онова, което можеше да се очаква отъ него. Но онѣзи земледѣлци, които го сѣеха непрѣкъснато отъ години на едни и сжщи ниви, загубиха най-много. Колкото и да пострада макътъ отъ суша и отъ избуяване, това не е нищо въ сравнение съ болеститѣ. А болести нѣма да има, ако мѣстото на маковия посѣвъ се мѣни.

За да нѣма опасностъ отъ заболѣвания, макътъ трѣбва да дохожда на старото си мѣсто най-рано на четвъртата година. Отъ тукъ слѣдва, че на нивитѣ, на които сме рѣшили да сѣемъ макъ, трѣбва да изредимъ още три други сѣитби. А тъй като редуването на сѣитбитѣ се нарича сѣитбообръщение, то значи, сѣитбообръщението трѣбва да бѣде най-малко четирегодишно.

Ако нивата е изобщо силна, може да се нагласи слѣдното редуване: торена пшеница, царевица, фиева смѣсъ (косена за сѣно, когато цѣвти фиятъ) и макъ. Фиевата смѣсъ тукъ може да се замѣня съ зименъ или пролѣтенъ

ечмикъ, но въ такъвъ случай трѣбва да се тори не пшеницата, а ечмикътъ.

Изобщо сеитбообръщението трѣбва да се нагласи споредъ мѣстнитѣ условия, като се иматъ прѣдвидъ изброе-нитѣ по-рано прѣдшетственици.

Подготвяне на почвата.

Слѣдъ като сме опрѣдѣлили, кои ниви ще сѣемъ съ макъ, почваме да ги готвимъ за сѣитба. Ако тѣ прѣди сж били прѣборани, черни угари, то съ една само есенна оранъ е достатъчно да подготвимъ нивата за сѣитба.

Ако ще се сѣе върху стърнище, то, както винаги, се извършва подмѣтка, т. е. стърнището се изорава плитко, и то веднага слѣдъ жътвата. Това се прави, за да се прѣдпази нивата отъ извънмѣрно изсушаване на почвата слѣдъ жътва и за да се даде възмож-ностъ на онѣзи сѣмена отъ буренитѣ, които се намиратъ въ горния пластъ на почвата, да покаратъ по-лесно и да бждатъ унищожени отъ есенната оранъ.

По сжщия начинъ се подмѣтатъ и всички останали ниви — слѣдъ картофи, лукъ, бостанъ и пр. При това се изглажда и повърхността на нивата.

Дълбоката оранъ трѣбва да бжде извършена най-малко единъ мѣсець прѣди сѣитбата, за да успѣе оранъта да се слѣгне. Не е за прѣпоръчване да се оре и веднага слѣдъ това да се сѣе, защото при слѣгането си, почвата разкъсва младитѣ нѣжни коренчета на току-що поникналитѣ сѣмена. Това е важно за всички растения, но особено голѣмо значение има за мака, защото сѣмената му сж крайно дребни и при поникването могатъ да се скжсагъ, не само коренчетата, но и стеблата.

Самата оранъ трѣбва да бжде дълбока и извършена не съ орало, а съ желѣзенъ плугъ съ колесница, който позволява да измѣняме дълбочината на браздата. Тамъ, дѣю до сега е орано съ орало, трѣбва отъ година на година постепенно да удълбочаваме орницата. Оралото прѣорава единъ слой не по-дълбокъ отъ 10 сантиметра. Този слой трѣбва да се уголѣми поне до 25 сан-

тиметра, което е равно на една голѣма педя, за да могат да вирѣятъ отглежданитѣ отъ насъ растения както трѣбва.

Ако нивата, която прѣдполагаме да насьемъ съ макъ, е нечиста и има много пирей (тросекъ), паламида и изобщо бурени съ голѣми и силни корени или подземни стебла, трѣбва прѣдварително да се очисти добрѣ, защото при копанята ще си имаме много главоболие.

Прѣди да се посѣе нивата, тя трѣбва да бжде добрѣ изграпена, т. е. трѣбва да минемъ по нея съ желѣзна грапа или брана. Не е добрѣ да личатъ браздитѣ по нивата, нито да има по нея буци или ями, защото, казахме вече, сѣмената на мака сж много дребни и тѣзи отъ тѣхъ, които попаднатъ въ браздитѣ, при завличането оставатъ много дълбоко и мжчно поникватъ, или, ако пъникнатъ, оставатъ хилави и наджгави растения.

Врѣме за сѣянето.

Макътъ, отглежданъ за катранъ (афионъ), се сѣе и на есенъ и на про-

лѣтъ. По-добрѣ става есенниятъ, защото успѣва да се вкорени и да събере запасъ отъ храна въ подземнитѣ и надземнитѣ си части още прѣзъ есенъта, така че на пролѣтъ, освѣнъ че е изпрѣварилъ пролѣтния макъ, но е готовъ и да посрѣщне сушата и други несгоди, ако такива настѣпятъ.

Въ Македония смѣтатъ най-доброто врѣме за сѣитба на мака къмъ Кръстовденъ, т. е. къмъ 1 октомври. Ако есенъта е влажна, може да се сѣе и по-рано. Ако дъждоветѣ настѣпятъ по-късно, то сѣитбата може да закъснѣе. Така че врѣмето за сѣене на есенния макъ да се смѣта отъ 20 септември до 20 октомври.

Ако не успѣемъ да извършимъ сѣитбата прѣзъ този срокъ или пъкъ есенниятъ посѣвъ загине или отъ безснѣжна зима, или отъ суша, или отъ недостатъчно бързо вкореняване, или изсушаване, то на пролѣтъ, прѣзъ февруари, нивата се прѣорава и къмъ 1 мартъ се сѣе наново. Пролѣтниятъ посѣвъ на мака, като по-несигуренъ, е по-малко разпространенъ въ Македония. Обаче

въ България на много мѣста той ще бжде за прѣпорѣчване, особено когато макътъ се отглежда само за сѣмето, а не и за катраня. Точната дата за сѣнето е невъзможно да се опрѣдѣли, но врѣмето, подходяще за сѣитба, ще се движи отъ 20 февруари до 20 мартъ. Трѣбва да се има прѣдвидъ, че бѣлиятъ макъ не се бои отъ сланитѣ, а само отъ продължителнитѣ сухи студове, които вледеняватъ почвата за продълго врѣме.

Изборъ на сѣмето.

Прѣдназначеното за посѣвъ сѣме трѣбва да бжде еднообразно, чисто бѣло, да нѣма изъ него черни, морави, сини или сиви зърна, отъ които не става доброкачественъ макъ. Сѣмето трѣбва да бжде прѣсно, тазгодишно, тъй като маковото сѣме съдържа много масло, което лесно се разваля и прави сѣмето да не може да покълни. То трѣбва да има приятенъ вкусъ и да не мирише на мухълъ.

Начинъ на сѣнето.

Слѣдъ като нивата е приготвена за сѣне, пристѣпваме къмъ сѣитбата. Навсѣкждѣ въ Македония и въ Мала Азия макътъ се сѣе на прѣснато. Въ една торба или нѣкой сждъ, окаченъ прѣзъ рамо на височината на пояса, се насипва сѣмето — до 1—2 килограма. Ако сѣячътъ е неопитенъ и окото му е ненавикнало да прѣсмѣтне това, което трѣбва да се хвърли въ нивата, сѣмето се размѣсва съ ситна прѣстъ, пѣськъ или пепель, като се взима приблизително една частъ сѣме на двѣ части прѣстъ, и сѣнето става съ тази смѣсь. Опитниятъ сѣячъ сѣе и направо. На декаръ отива около 1 кгр. сѣме, посѣто на разпрѣснато. Нивата се набраздява за сѣитба на лѣхи, широки до 3 метра. Сѣячътъ прави широки до 1 метъръ крачки по срѣдата на лѣхата и пристѣпя бързо. Той взема въ дѣсната си ржка сѣме до толкова, че тя да не се прѣпълва и събира прѣститѣ на ржката си като за кръстене, така че палецътъ да покрива показалеца и срѣдния прѣстъ. При сѣнето палецътъ леко се приповдига и по то-

зи начинъ сѣмето се изхвърля отъ ржката. Размахътъ на ржката трѣбва да бѣде широкъ, и тя трѣбва да се движи ниско надъ земята, особено ако има малко вѣтрецъ.

При силенъ вѣтеръ по-добръ е да се отложи сѣненето на мака, докато утихне вѣмето. При сѣненето има по-голѣма опасностъ да се хвърли много сѣме, отколкото малко, защото сѣмето е много дребно и неопитниятъ сѣячъ все си мисли, че е хвърлилъ малко.

Слѣдъ засѣването, макътъ се залича съ лека желѣзна брана, а ако нѣма такава, съ тръненъ влакъ.

Опасно е сѣмето да се заравя дълбоко: то не бива да падне по-дълбоко отъ $\frac{1}{2}$ —1 сантиметъръ, защото е дребно и има малкъ запасъ отъ хранителни вещества. А растението се храни самостоятелно, само когато развие зелени листа. Инѣкъ то черпи отъ запаса, който се намира или въ сѣмето, или въ подземнитѣ му органи — корени или стебла.

На всѣка нива, засѣта съ макъ, могатъ да се забѣлѣжатъ такива растения,

сѣмената на които сж били заровени по-дълбоко. Прѣди всичко, когато първитѣ имъ листца, тѣй нареченитѣ сѣменни дѣлове, видятъ бѣль свѣтъ, тѣхнитѣ съсѣди, сѣмената на които сж паднали по-плитко, сж вече поникнали и сж вземали прѣднина, изпрѣварили сж ги въ живота. Вънъ отъ това, заровенитѣ дълбоко сѣмена сж употребили всичкия си запасъ, за да дадатъ тънко като косъмъ и дълго стебло, което е хилаво още прѣди да се почне борбата за животъ между него и съсѣднитѣ съ него растения.

Разпръснатото сѣне на мака става бързо, но има много важни неудобства при по-нататъшната обработка и допуска копанѣта да става само на ржцѣ, но не и съ копачки — конски или ржчни.

Редово сѣне на мака.

Повече за прѣпоръчване е сѣненето на мака въ редове. То може да се извършва съ машини — редови сѣячки, но по липса на такива може да се извърши и съ ржцѣ. При това ще се упо-

трѣби повсече врѣме, но затуи пѣкъ печалбитѣ при копанѣта сѣ незамѣними.

Сѣенето по този начинѣ може да се извърши по вѣже, като се протегне отъ единия до другия край на нивата една връвь и по нея се пуца сѣмето, смѣсено, както казахме, съ прѣстъ или пѣсъкъ; или пѣкъ по вѣжето се прави много плитка браздичка съ нѣкой колѣ или заострена тояга, само до толкова, колкото да се познава редѣтъ. По тази браздичка пуцаме сѣмената на тънко отъ ржката си. Този е по-добъръ начинѣ, отколкото сѣитбата по вѣже, защото сѣмената, като падатъ върху послѣдното, удрятъ се у него, отскачатъ и се разбъркватъ редоветѣ.

Заравянето на сѣмето става обикновено съ широки желѣзни гребла съ 16 до 24 зѣба (широчината имѣ е 50—70 с. м). Заравянето може да става и по сѣщия начинѣ, както при сѣенето на разпрѣснато, т. е. съ лека желѣзна брана или съ трѣненѣ влакъ, които трѣбва да се движатъ по дължината на редоветѣ. При това, обаче, не може да се избѣгне изкривяването и измѣстването на редоветѣ.

Браздичкитѣ могатъ да се правятъ и съ особенѣ уредѣ — „маркерѣ“, който прѣдставлява единѣ дългѣ, около 3 метра, поставенѣ на колела желѣзенѣ прѣтъ, на който сѣ нанизани желѣзни зѣби така, че образуватъ нѣщо като голѣмѣ гребенѣ. Зѣбитѣ могатъ да се размѣстватъ или да се вадятъ съвсѣмѣ, споредѣ желанието ни. Маркерѣтъ обикновено се кара съ единѣ конѣ и при движението си оставя по нивата редове отъ плитки браздички, по които можемъ да сѣемѣ. По този начинѣ избѣгваме нуждата отъ вѣже или отъ остри колове, съ които да правимѣ браздичкитѣ.

Освѣнѣ съ ржка, често прѣпорѣчватъ сѣенето на мака да се извършва съ бутилка, стѣкло, въ което се насипва сѣмето и се запушва съ запушалка, прѣзъ която е пѣхнато перо отъ гѣска. Стѣклото се обръща съ запушалката надолу и сѣмето изтича прѣзъ перото. Обаче, недостатѣкътъ на този начинѣ се състои въ това, че сѣмето не тече равномерно и даже скоро прѣстава съвсѣмѣ да изтича. Причината на това е,

че сѣмената на мака сж грапави и се задържатъ едно о друго. Стъклото трѣбва да се трѣска често, а съ това на едно мѣсто се изсипватъ много зърна, а на друго никакъ.

Най-добрата широчина между редоветѣ е 50—75 сантиметра.

За сѣитбата трѣбва да се избира тихъ день, не вѣтровитъ, защото вѣтърътъ отнася сѣмето на страна. Въ сухо врѣме не бива да се сѣе по никой начинъ, защото сѣмето нѣма да поникне. Земята трѣбва да бжде достатъчно напоена отъ дъждъ и влажна. Ако може случайно да се прѣдугади, че наскоро ще вали дъждъ, още по-добре е сѣитбата да се извърши тъкмо прѣди да завали. Тогава нѣма нужда да се завлича или заграблюва нивата: дъждътъ ще причука сѣмето и ще го набие въ земята.

Поникване и развитие на мака.

Сѣмето пониква, споредъ влагата, слѣдъ 5—6 дни или по-късно. Първиятъ чифтъ листца сж продълговати и съ цѣли краища. Втората двойка листца сж вече закржглени и назжбени.

Първоначално развитието на растенията е слабо и тѣ повече развиватъ коренчетата си. Колкото по-малко развити листца иматъ, толкова по-леко прѣнасятъ студоветѣ. Зимуването обикновено става, когато листцата сж не по-голъми отъ 1—2 см. и на брой 2—3 двойки.

Изобщо за мака сухиятъ студъ е много врѣденъ, особено ако духатъ студени вѣтрове. Обикновено казватъ, че макътъ измръзва отъ този студъ, но въ сжщностъ причината на загинването му се крие другадѣ. Отъ студа замръзва почвата, а не мака. И понеже листцата му продължаватъ да изпаряватъ влагата, особено при силенъ вѣтъръ, а пъкъ водата въ почвата е въ замръзнало състояние, то растенията умиратъ отъ липса на влага, отъ изсушаване, а не отъ измръзване. Това явление е общо и за много други растения, за които се казва, че измръзвали отъ зимния студъ. Друго нѣщо е сланата. Тя попарва растенията, защото настъпва внезапно, слѣдъ топли слънчеви дни. За мака въпрочемъ сланата не е толкова опасна.

Ако по една или друга причина есенният макъ загине или бжде унищоженъ, той се прѣборава на пролѣтъ, за да се засѣе наново.

Въ мѣста, дѣто зимниятъ макъ не би могълъ да стане, поради студениятъ безснѣжни зими или поради това, че зимата настѣпва рано, той се сѣе на пролѣтъ, както вече казахме. Разлика въ сѣмето между зимния и пролѣтния макъ не се прави. Такава е практиката. Но това не значи, че и въ бждаще не трѣбва да се прави разлика. Когато отглеждането на мака почне да се изучава отъ специалиститѣ, тѣ ще трѣбва да добиятъ особено сѣме за пролѣтния и особено сѣме за зимния макъ, както сж получени особени сортове зименъ и пролѣтенъ ечмикъ. Сжществува и сега пролѣтенъ макъ, съ сиви и морави сѣмена, но думата ни е за бѣлия.

Благодарение на това, че за посѣвъ отива малко сѣме (около $\frac{1}{2}$ кгр.), прѣсѣването на зимния макъ е напълно възможно и осжществимо. При сѣенето на пролѣтния макъ се спазватъ сжщитѣ правила, както и при сѣенето на есенния.

Най-скжпата работа при отглеждането на мака е неговата копанъ. Прѣзъ есенята той не се копае никога. Щомъ настѣпятъ, обаче, топлитѣ дни въ срѣдата или въ края на мартъ, дохожда врѣме и за първата копанъ. Точното врѣме за тази копанъ се опрѣдѣля споредъ мѣстнитѣ условия. Старитѣ хора винаги знаятъ, кога приблизително най-късно пада слана. Това се вижда отчасти и по врѣмето. Година съ година се не схожда и за една мѣстность сжщо не може да се опрѣдѣли точно деня, когато макътъ трѣбва да се копае пръвъ пжтъ.

Цѣлѣта на окопаването, както и при другитѣ окопни растения, е тройка:

1) да се унищожатъ буренитѣ, които безполезно отниматъ храната и влагата отъ почвата, на която расте макътъ и които, ако се развиятъ силно, могатъ да му отнематъ и свѣтлината и да го заглушатъ;

2) съ разравянето и прѣкопаването на почвата се задържа почвената влага,

прѣкрятява се изпарението и направо отъ почвата и по този начинъ, даже и да настъпи суша, маковитѣ растения сж осигурени съ достатъчна влага;

3) съ прѣкопаването на почвата се опрѣсняява въздухътъ, който се намира въ нея, става провѣтряване, подъ влиянието на което по-лесно и по-бързо става прѣобръщането на веществата въ почвата отъ неприемливи въ приемливи за растенията; при това и самитѣ растения всмукватъ по-лесно тѣзи вещества. Съ други думи, храненето на растенията става по-лесно.

Именно заради това послѣдното обстоятелство е опасно да се копае макътъ на есенъ или много рано на пролѣтъ. Едно, защото въ почвата влиза студенъ въздухъ, който измразява растенията, особено подземнитѣ имъ части, и друго, защото слѣдъ копанята растенията получаватъ тласъкъ за бързото си развитие и единъ внезапенъ студъ, една слана, може да ги погуби.

При първата копань става и разрѣдяване на мака. При това се изскубватъ съ ржцѣ или подрѣзватъ съ

мотика онѣзи макови растения, които сж много близо едно до друго и които сж неджгави, злѣ развити. Оставатъ се обикновено най-здравитѣ растения. При разпрѣснатото засѣтия макъ, растоянието отъ коренъ до коренъ обикновено се мѣри съ стѣпка или око: оставя се растоянието една стѣпка или около 30 сантиметра.

При засѣтия въ редове макъ, широчината между редоветѣ, както бѣше казано, се опрѣдѣля при сѣненето и е 50—75 сантиметра. Въ самитѣ редове растенията се разрѣдвяватъ така, че отъ коренъ до коренъ да има около 30—40 сантиметра, т. е. една стѣпка или малко повече.

При разпрѣснатото сѣене, копанята се извършва непрѣменно на ржцѣ. Такава копань не може да бѣде никога съвършена. Нивата се отѣпква твърдѣ много, а това се отразява злѣ и върху влагата въ почвата и върху храненето на растенията.

Една отъ главнитѣ причини за честитѣ несполуки съ отглеждането на пролѣтния макъ е тази, че нашиятъ зем-

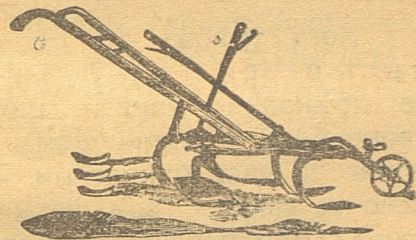
ледълецъ много малко се грижи да запази влагата въ почвата.

А това не е тъй мъчно. Изискватъ се двѣ условия. Нивата да бжде изорана дълбоко и прѣзъ лѣтото да се не допуща почвата да образува кора и да се втвърдява или да зараства съ бурени. Важно е и самата нива да се не отъпква. Като необходимо правило изобщо трѣбва да се запомни, че по нивитѣ трѣбва да се ходи колкото се може по-малко.

Казахме, че при разпрѣснатото сѣене копанъта може да се извършва само на ржцѣ. Но тази копанъ има главно двѣ неудобства: затъпкване на нивата и поврѣждане на растенията, а при липса на работни ржцѣ тя е невъзможна и освѣнъ това е незадоволителна. Тежко на онази нива, по която стѣпка по стѣпка ще минатъ сума работници, които ще изпотѣпчатъ почвата и ще изпокършатъ растенията. Особена врѣда принасятъ на нѣжнитѣ макови растения женитѣ съ своитѣ широки и тежки сумани.

Всички тѣзи неудобства лесно се отстраняватъ съ сѣенето на редове. Това сѣене допуща да се работи съ конска копачка. А дѣто нѣма конска копачка, тя може лесно да се замѣни съ обикновено рало, което, обаче, не бива да се пуца толкова дълбоко, колкото при окопаването на царевицата.

Но конската копачка е едно евтино орудие, което трѣбва да влѣзе въ инвентара на всѣки земе-



Фиг. 3.—Конска копачка „Планетъ“.

дѣлецъ при нашия сухъ климатъ. Тя е много пригодна, особено за мака, който не изисква загърляне. Главното удобство, което покрива разнѣскитѣ на копачката още въ първата година, е това, че тя може да се кара много лесно съ единъ конъ или даже съ едно магаре. Не му е мѣстото тукъ да я описваме подробно. За

да иматъ, обаче, читателитѣ прѣдстава за нея, даваме изображението ѝ (фиг. 3). За прѣпорѣчване сж тѣй нареченитѣ копачки „Планетъ“. Има, обаче, и разни копачки, направени така, че работницитѣ ги тикатъ прѣдъ себе си. И тѣ сж много пригодни за цѣльта. Конската копачка е най-малко десетъ пѣти по-производителна отъ рѣчната копань съ мотика.

Кога трѣбва да се копае макътъ втори пѣтъ? Най-добрѣ е да се прѣкопава винаги, щомъ почвата хване кора, особено щомъ послѣдната почне да дава пукнатини. Това обикновено се явява слѣдъ всѣки по-силенъ дѣждъ или продължителна суша.

Ако нѣма кора, но буренитѣ почватъ да се забѣлѣзватъ въ по-голѣмо изобилие, копаньта е наложителна.

При работа съ мотика, естествено е, че не може да се прѣкопава много често: обикновено два или най-много три пѣти. Обаче, при работа съ конска копачка казанитѣ условия могатъ да се спазватъ напълно.

На практика копаятъ два, най-много три пѣти.

Слѣдъ първата копань и подъ влияние на настѣпилитѣ топли дни, маковитѣ стебла почватъ да растатъ бързо нагорѣ.

Щомъ маковитѣ растения се развиятъ до толкова, че клонищата на листата имъ се сключатъ, макътъ не изисква никакви грижи, докато не прѣцѣвти и не върже глави. Цвѣтоветѣ на мака, който се отглеждв за афионъ, сж чисто бѣли. Цвѣтенето става прѣзъ м. май или въ началото на м. юни.

Моравиятъ макъ.

Често пѣти между нацвѣтѣлитѣ бѣли макове се забѣлѣзватъ червени и морави цвѣтове. Червенитѣ обикновено принадлежатъ къмъ дивитѣ видове макъ. На пръвъ погледъ това сж невинни растения, както и другитѣ плѣвели, които се срѣщатъ въ малко количество по нивитѣ. Обаче, за питомния макъ тѣхното присѣствие има особено сѣдбоносно значение.

Забѣлѣзано е, че когато въ единъ маковъ посѣвъ има много морави цвѣтове, отъ него се получава малко приходъ, както въ сѣме, така и въ катранъ (афионъ). Причината е именно въ моравия макъ, главитѣ на който сж по-дребни и даватъ малко катранъ, а сѣмето му е тъмно, мораво, т. е. сжщото онова, отъ което съвѣтвахме да се не взема при сѣитбата, когато говорихме за избора на сѣмето. Това сѣме дава и по-малко масло.

Точни изслѣдвания върху причината за появата на тѣзи морави макове не сж правени, но отъ повърхностни наблюдения може да се прѣдполага, че това сж форми, произлѣзли отъ кръс-тосаното опрашаване на питомния макъ съ дивия. Между макопроизводителитѣ, тѣзи морави екземпляри на мака сж извѣстни подъ името „ашишъ“.

Това явление е много опасно, тъй като въ нѣколко години може да повлече къмъ пълно израждане на питомния макъ. Като прѣдпазителни мѣрки могатъ да се прѣпоръчатъ: 1) унищожение на всички екземпляри отъ дивия

макъ, които растатъ на сжщата нива или наблизу до нея и то прѣди цвѣтението имъ; 2) по никой начинъ да не се събиратъ за сѣме дребнитѣ макови глави, плодъ на моравия макъ.

Цвѣтение и зрѣне на мака.

Цвѣтението на мака е кратковрѣменно: то не продължава повече отъ два дни за всѣки отдѣленъ цвѣтъ. Ако изобщо нивата, засѣта съ макъ, е покрита съ цвѣтове по-дълго врѣме, то е затова, че всичкитѣ макови растения не цвѣтятъ едноврѣменно — едни порано, други по-късно. Вънъ отъ това, всѣко растение дава цвѣтове въ продължение на по-дълъгъ периодъ отъ врѣме. Ако нивата е торена съ прѣсенъ торъ или ако растенията сж поставени много нарѣдко едно отъ друго, тѣ сж наклонни да цвѣтятъ и врѣзватъ плодове непрѣкъснато до обирането на мака.

Такова неравномѣрно зрѣне на мака трѣбва да се избѣгва, защото прѣчи на едноврѣмното обрѣзване на маковитѣ глави за афионъ и слѣдващето

слѣдъ това обирање на катраня, а така сжщо и за едноврѣмното обирање на маковитѣ глави за сѣме.

За да не се случи това, както се спомена и по-рано, нивата не бива да се тори непосредствено прѣди сѣитбата на мака. Ако това не може да се избѣгне, торенето трѣбва да стане съ добръ угнилъ старъ оборски торъ. Освѣнъ това, при сѣенето и разрѣдяването на маковия посѣвъ да се спазватъ посоченитѣ по-рано растояния.

Слѣдъ окапването на вѣнечнитѣ листа, маковитѣ глави почватъ бързо да нарастватъ. Когато тѣ станатъ колкото орѣхъ или малко по-едри и цвѣтътъ имъ отъ яснозеленъ почва да прѣминава въ сивозеленъ, настѣпва благоприятенъ моментъ за обрѣзването имъ.

Обрѣзване на мака.

За тази цѣль се избира ясенъ, слънчевъ день, безъ вѣтъръ. Силниятъ вѣтъръ прѣсушава катраня и не се получава никакъвъ резултатъ. Дъждътъ и росата го измиватъ. Рѣзането се почва

обикновено къмъ обѣдъ и се свършва до залѣзъ слънце. Обирането на катраня се почва на другия день къмъ 9 часа сутринъта и трае до обѣдъ. Рѣзането се извършва съ ножчета, които биватъ обикновени, двойни или тройни. Съ обикновени ножчета може да рѣже само опитенъ майсторъ и тѣ не се прѣпорѣчватъ, тъй като разрѣзътъ може да отиде дълбоко и да се поврѣди цѣлата макова главичка. Обикновено се употребяватъ ножчета съ прѣдпазители, които не позволяватъ острата страна на ножчето да влѣзе по-дълбоко отъ 1 м. м. на вжтрѣ въ тъканитѣ на маковия плодъ.

Такива ножчета всѣки може да си приготви самъ, като на една дървена дъсчица, 15 см. дълга и 1 см. широка, на единия ѝ край се закрѣпятъ двѣ връхчета отъ чиличени пера за писане, които прѣдварително да се наточатъ. Тѣзи връхчета трѣбва да се подаватъ отъ повърхнината на дъсчицата, на която сж прикрѣпени, не повече отъ 2—3 м. м. На фиг. 4 съ **а** и **б** е означено положението на ножчетата, а съ **а'**

— какъ се подава острото чиличено връхче отъ дръжката.

Двойнитъ и тройнитъ ножчета сж съставени отъ по двѣ или три ножчета, прикрѣпени на обща дръжка на расстояние 1—2 м. м. едно отъ друго. Чъртата, която се образува при рѣзането съ тѣхъ, е двойна или тройна.



Фиг. 4. — Ножче за обрѣзване на мака.

Обрѣзването се прави обикновено малко по-долу отъ срѣдата на маковата главичка и то по такъвъ начинъ, че окръжността, която се образува при разрѣза, да не се затваря. Напълно достатъчно е да се обиколи съ острото на ножчето $\frac{2}{3}$ отъ цѣлата окръжностъ. Иначе горнята частъ на маковата главичка ще прѣстане да се храни и нѣма

да стане правилно дозрѣването на съмената въ нея.

Рѣзането никога не трѣбва да се извършва съ върха на ножчето, а съ срѣдата на острата му страна.

При обрѣзването отъ образувалата се въ тъканята рана изтича бѣлъ сокъ, който послѣдователно измѣня цвѣта си въ жълтъ, кафявъ, а при дългото му стояне и въ черенъ. Обикновено цвѣтътъ на катраня при обирането му на другия день слѣдъ рѣзането е свѣтло-кафявъ. Заедно съ промѣната на цвѣта, маковиятъ сокъ измѣня и гжстотата си, като отъ теченъ става все по-твърдъ.

Обирането на маковия катранъ или афионъ става съ малки дървени лопатки или съ тжпата страна на ножчетата, които се употребяватъ за рѣзане. Първоначално афионътъ се събира въ тенекиени кутии, които всѣки работникъ носи прикрѣпени отпрѣдъ си на пояса или на ремикъ, прѣмѣтнатъ прѣзъ рамото. Обираниятъ отъ всѣка главичка катранъ отдѣлно се остъргва у края на кутията. (Фиг. 5).

Както рѣзането, така и обирането на афиона, се извършва по такъв начинъ, че работникътъ се движи съ гър-



Фиг. 5. — Обиране на маковия катранъ край градъ Скопие. (Собствена фотография на автора).

ба си напредъ, така че винаги обрѣзанитѣ вече главички се намиратъ прѣдъ него. Иначе има опасностъ, че при движението си и при работата си той ще изтрие съ облѣклото си маковия сокъ отъ обрѣзанитѣ главички.

Маковиятъ катранъ (афионъ).

Маковиятъ катранъ, афионътъ, е сложна смѣсь отъ отровни вещества, извѣстни въ химията подъ името алкалоиди. Такива алкалоиди тукъ наброяватъ до седемъ, обаче, най-много прѣобладава и най-вече се цѣни тъй наречениятъ морфинъ, който се употребява за лѣкуване. Освѣнъ това, въ източнитѣ градове, като напр. въ Цариградъ, особено пъкъ въ Мала Азия, а въ послѣдно врѣме и въ нѣкои голѣми европейски градове-пристанища, маковиятъ катранъ се употребява за особенъ родъ удоволствие, което се състои въ пушенето му. Подъ влияние на отровнитѣ вещества, които се съдържатъ въ маковия катранъ, хората, които го пушатъ, скоро заспиватъ и виждатъ при това чудесни сѣнища. Външно пияниятъ отъ

подобно пушене се познава по особенитѣ гърчения на тѣлото. Слѣдъ събуждането настѣпва силно главоболие, отсъствие на охота за ядене, виене на свѣтъ и силно желание отново да се запуши. Въ странство катранътъ се нарича опий. Пушачитѣ на опий бързо отпадатъ, жълтѣятъ, нервната имъ система се разстройва напълно и, ако не се спратъ на врѣме, свършватъ съ прѣждеврѣменна смъртъ.

Обаче, нуждата отъ морфинъ за лѣкарство е толкова голѣма, че и да не се употребява за пушене, търсенето на афиона все пакъ е голѣмо.

Слѣдъ завръщането на работниците отъ нивата измѣрва се добитото количество катранъ по отдѣлно отъ всѣки работникъ, защото плащането става обикновено на драмъ, а не наднично. Полученото количество катранъ се омѣсва добръ съ ржцѣ и се прави на топки по 200—250 грама едната. Топкитѣ се овиватъ обикновено съ листа или отъ самия макъ или отъ нѣкое друго широколистно растение, като напр. щавель (конски киселецъ, лападъ).

Маковиятъ катранъ може да се пази дълго врѣме, обаче за това се изисква подходящо мѣсто, което да не е влажно, по-добръ да е тъмно и да има постоянна температура, каквито сж напр. винарскитѣ изби. Съ течение на врѣмето катранътъ губи отъ теглото си, става много твърдъ и, естествено, цѣната му нараства.

Отъ единъ декарь силенъ маковъ посѣвъ може да се добие 2—2½ килограма катранъ. Обаче, резултатътъ може да се смѣта удовлетворителенъ и при 1 кгр. на декарь.

Прибиране на сѣмето.

Обрѣзанитѣ макови главички бързо промѣнятъ зеленикавия си цвѣтъ на сивъ, тъканитѣ имъ се вкоравяватъ и ставатъ дървенисти. Колкото и да е равномеренъ маковиятъ посѣвъ, зрѣенето не настѣпва едноврѣменно, а обирането на главичкитѣ става на нѣколко ржцѣ (обикновено на 2—3 пжти). Зрѣлитѣ главички се познаватъ и по това, че при поклащане сѣмето извжтрѣ тропа. При обирането стѣблата се чупятъ

подъ самитѣ главички и послѣднитѣ се събиратъ въ кошници или торби.

Трошенето на главичкитѣ става или съ ржцѣ или съ особени прости машинки, които чупятъ маковитѣ плодове, и сѣмето отъ тѣхъ се изсипва. Прѣвѣването и прѣчистването не прѣдставлява особени мжноти.

Отдѣлно отъ другитѣ главички става обирането на онѣзи отъ тѣхъ, които сж оставени за сѣме. Ако не сме се погрижили да отбѣлѣжимъ отъ по-рано растенията, отъ които искаме да съберемъ сѣме, правимъ това сега, като обиране най-едритѣ главички и ги очукваме и пазимъ отдѣлно отъ другитѣ.

Полученото по този начинъ сѣме е чисто бѣло, безъ всѣкакви примѣси на зърна съ другъ цвѣтъ. Отъ такова сѣме може да очакваме само добро потомство. За още по-голяма гаранция, още прѣзъ врѣме на цвѣтенето отбѣлѣзваме най-добрѣ развититѣ растения отъ бѣло-цвѣтящия макъ, като връзваме по стеблата имъ нѣкоя връвчица или лико. При обиране на сѣмето отдѣляме най-едритѣ глави отъ тѣзи растения и тѣхъ употребяваме за сѣме.

Стеблата, които оставатъ на нивата слѣдъ прибирането на маковитѣ глави, сж сухи и най-добрѣ е да се прибератъ на снопове и да се употребятъ за гориво.

При добра реколта, единъ декаръ макъ може да даде 60—80 до 100 кгр. сѣме, което има винаги добъръ пазаръ, тъй като отъ него се приготвява доброкачествено дървено масло, което се употребява за ядене и, освѣнъ това, се търси много за приготвяне на най-тън-китѣ бои, каквито сж масленитѣ бои за рисуване. Послѣдното се обяснява съ способността на маковото масло да изсхва лесно.

Сѣмето на бѣлия макъ е много богато на масло; то съдържа такова около 48—50%. Обаче при добиването на масло може да се получи до 35% масло, ако то се изстискава съ ржчни преси и до 40%, ако изстискването се извършва съ хидравлични преси. Още повече масло се извлича отъ сѣмето, ако добиването му става по химиченъ начинъ.

Приходъ отъ мака.

Цѣната на афиона въ мирно врѣме е била около 50 л. за килограмъ, а на

сѣмето около 20 ст., тъй че приходътъ отъ декаръ, при добра реколта, е билъ повече отъ 100 л. Сега афионътъ се е покачилъ надъ 300 л. за кгр., а сѣмето се продава по 8—12 лева кгр. При такива цѣни, приходътъ отъ декаръ се възкачва надъ 1000 лева при сръдна година.

Въ мѣста, дѣто катранътъ не може да се образува въ достатъчно количество, поради недостатъчна топлина, макътъ може да се отглежда само за сѣмето. При такова отглеждане може да се получи около 100 кгр. сѣме отъ декаръ, което при сегашната цѣна е напълно достатъчно, за да възнагради труда на земледѣлеца, тъй като афионътъ наистина дава много добъръ приходъ, но изисква и повече трудъ и работа.



- Книжка 18. Какъ да си построя евтино, удобно и хигиенично жилище? (Съ 34 рисунки, планове и изгледи въ текста). Отъ инженеръ Т. Поптошевъ и Г. С. Хлѣбаровъ . . . 2'80
- Книжка 19. Приготовление на ракии, коняци, вермути и ликьори. Отъ Н. Недѣлчевъ . . . 2'80
- Книжка 20. Разумно хранене на домашнитѣ животни. Отъ Г. С. Хлѣбаровъ . . . 5—
- Книжка 21. Люцерната. Отъ К. Бояджиевъ . . . 1'80
- Книжка 22. Развъждане, отгледване и използване на сринята. Отъ Ст. М. Лукановъ . . . 8—
- Книжка 23. По-важнитѣ болести и неприятели на житнитѣ растения у насъ и борбата съ тѣхъ. Отъ В. Найденовъ. (Съ 19 фигури въ текста) . . . 3'80
- Книжка 24. Трѣбва ли да торимъ ливитѣ? Отъ Ив. Странски . . . 2'40
- Книжка 25. Какъ трѣбва да постѣпи земледѣлецътъ, когато му се нанесатъ поврѣди върху полскитѣ имоти? Отъ Хр. Фетвадживъ. (Ще излѣзе по-късно) . . . —
- Книжка 26. Подхранване (кърмене) и поене на пчелитѣ. Отъ Д. Стояновъ . . . 2'40
- Книжка 27. Изборъ, хранене и гледане на работнитѣ волове. Отъ Ж. Ганчевъ . . . 2'80
- Книжка 28. Рѣзитба на лозата. Отъ Д. Бѣчваровъ. (Съ 20 фигури въ текста) . . . 4'80
- Книжка 29. Пејоноспората (маната) по лозата и борбата съ нея. Отъ М. Иванчевъ. (Съ 9 фигури въ текста) . . . 4'80
- Книжка 30. Разумното използване на горитѣ въ селското стопанство. Отъ М. Дилановъ . . . 6—
- Книжка 31. Изборъ на сѣмето, запазване и приготвянето му за посѣвъ. Отъ Д-ръ Ив.-Ас. Т. Джебаровъ . . . 7—
- Книжка 32. Заразителни болести по свинетѣ и борбата съ тѣхъ. (Съ 5 фигури въ текста). Отъ Д-ръ Вл. Марковъ . . . 4'50
- Книжка 33. Зеленчуковата градина въ земледѣлското стопанство. Отъ П. Буббовъ . . . 5—
- Книжка 34. Какъ лепо и евтино да се снабди земледѣлското стопанство съ изобилна и здрава вода? Отъ инженеръ Т. Поптошевъ (Съ 24 фигури въ текста) . . . 5—
- Книжка 35. Практическо ръководство по земледѣлско сѣтководство. (Съ 18 образци отъ книги). Отъ Хр. Ивановъ . . . 7—
- Книжка 36. Упѣтвания за правилното засаждане на овощнитѣ дръвчета. Отъ П. Буббовъ . . . 2'50
- Книжка 37. Отгледването на мака. Отъ Ив. Странски. (Съ 5 фигури въ текста) . . . 4'50
- Книжка 38. Какъ да отгледваме и използваме ливадитѣ си, за да добиемъ отъ тѣхъ по-голямъ доходъ. Отъ Ж. Ганчевъ 7—

Популярна Земледѣлска Библиотека

„Селско Стопанство“

Излиза подъ редакторството на агрономитѣ:

Г. С. Хлѣбаровъ и М. Стоевъ.

(Одобрена и прѣпоръчана отъ Министерството на Земледѣлието и Държавнитѣ Имоти съ окръжно № 3269 отъ 20. VI. 1920 год., отъ Министерството на Народното Просвѣщение съ окръжно № 14750 отъ 3 юли 1920 год. за училищнитѣ библиотеки и отъ Министерството на Войната съ циркуляръ по военното вѣдомство № 54 отъ 5 декември 1919 год. за войсковитѣ части).

Библиотеката дава отдѣлни, завършени и леснодостъпни книжки по всички отрасли на земледѣлието и всички области, засѣгащи селското стопанство и селския животъ.

Книжкитѣ сж написани отъ вѣщи наши агрономи и специалисти и видни обществени дѣйци.

Излѣзлитѣ книжки отъ библиотеката могатъ да се доставятъ отъ всички по-добрѣ уредени книжарници въ царството, чрѣзъ агрономитѣ и направо отъ **Книгоиздателство АГРАРИЯ — София, ул. Визовъ № 1.**

На настоятели въ селата, които запишатъ най-малко 5 абонати за излѣзлитѣ книжки на библиотеката, се прави 20% отстъпка отъ стойността имъ. За повече отъ 5 абонати се прави 30% отстъпка.

Книжкитѣ се изпращатъ само срѣщу прѣдварително изпращане стойността имъ въ издателството съ пощ. записъ или срѣщу наложенъ платежъ.

За прѣпоръчано изпращане да се прилага по 1 левъ за всѣки 5 книжки.

Списъкътъ на книжкитѣ е отпечатенъ на вътрѣшнитѣ страници на корицитѣ.